

Maria Belinson
POJETÍ REVOLUCE V DÍLE N. A. BERĎAJEVA

Diplomová práce se zabývá tématem revoluce, jak je nahlíženo ve vybraných pracích ruského filosofa Nikolaje Berďajeva. Práce se rozpadá na dvě základní části, v první je dána obecná charakteristika tvorby tohoto autora (s. 10–28) a ve druhé (29–81) diplomantka sleduje téma revoluce ve sbornících *Проблемы идеализма*, *Духовный кризис интеллигенции*, *Вехи*, *Из глубины*, *Духовные основы русской революции* a knize *Философия неравенства*. Jedná se tak o práce, jež vznikly před Berďajevovou nucenou emigrací na „filosofickém parníku“ v roce 1922. Výsledky bádání shrnuje krátký závěr.

Práce odráží dlouhodobý zájem diplomantky o problematiku ruské předrevoluční inteligence, o její sebeidentifikaci a vztah k základním sociálním a kulturním otázkám své doby. Jedná se o stěžejní problém kulturologicky a filosoficky zaměřené rusistiky, který je v posledních dvaceti letech intenzivně zkoumán jak v Rusku a zemích bývalého SSSR, tak v západní rusistice. Přesné zaměření práce bylo dlouho hledáno a z mnoha variant, které toto široké téma nabízí, byla nakonec zvolena varianta méně ambiciózní. Práce tak odpovídá i obecnému zájmu českého prostředí o tvorbu Nikolaje Berďajeva, která se projevuje jako množství překladů jeho děl do češtiny, tak absolventských prací, které se jeho osobností zabývají.

Otázkou k diskusi může být zvolené spektrum Berďajevových děl. To se zaměřuje pouze na předrevoluční články a jednu knihu, prakticky však nebere v potaz díla další. Berďajev je autorem více než padesáti knih a pěti set článků a vzhledem ke stylu jeho tvorby se téma revoluce odráží ve většině z nich. Není samozřejmě možné se v rámci diplomové práce vyrovnat se všemi, avšak některé by zahrnuty být měly. Citelně tak chybí srovnání např. s knihou *Истоки и смысл русской революции* či sérií článků v časopise *Put'* odrážející jeho vyrovnávání s novou situací v Rusku. Stejně tak postrádám nastínění pozdní fáze myslitelovy tvorby po druhé světové válce, kdy Berďajev projevoval mnohem vstřícnější vztah k sovětskému režimu. Na druhou stranu však toto zúžení umožňuje věcnější analýzu časově pevně ohraničeného období. Jedná se však z hlediska jeho myšlenkového vývoje o období stejnorodé? Podle mého názoru nikoliv, je spíš obdobím myšlenkového a duchovního přerodu, které se samo o sobě může rozpadat do několika sice krátkodobých, ale v díle jasně viditelných fází – ilegální marxismus, legální marxismus, idealismus, pravoslavlí, vypracování vlastní filosofie svobody a tvorby. Právě tato dvě témata, odrážející se ve sborníku *Философия свободы* a hlavní předrevoluční filosofické práci autora *Смысл творчества*, zůstala v práci poněkud stranou.

Práce však postrádá i některé další kontexty. Berďajev je sice filosofem sui generis, přesto se však ani v jeho případě nemůže obejít bez filosofického kontextu. Ty postrádám především v části věnované charakteristice jeho tvorby. Jsou tu sice zmíněna jména některých autorů, kteří jej ovlivnili, ale zcela chybí zmínky o novokantovství a alternativních prouděch marxismu, vůči nimž se Berďajev vymezoval. Jedná se myšlenkové pozadí celé generace ruských idealistů počátku 20. století, bez nějž je obraz dobového myšlení nemyslitelný. Pokud zůstaneme pouze v rámci ruské filosofie, nemůžeme nezpomenout slavné časopisecké přestřelky mezi náboženskými filosofy a mladými novokantovci sdruženými okolo časopisu *Logos* (B. N. Jakovenko, S. I. Gessen, F. A. Stěpun), či polemiky s marxisty (A. V. Lunačarskij, A. A. Bogdanov, G. V. Plechanov) a neopozitivisty. Stejně tak chybí i charakteristika náboženské filosofie počátku nového století a Berďajevovo vymezování vůči tomuto kontextu, k němuž přimyká sice skupinově, nikoli však typologicky.

Totéž můžeme konstatovat v případě politického kontextu doby. Téma práce se zabývá politickou otázkou par excellence – revolucí. Ta byla v této době v Rusku již století teoreticky promyšlena v různých směrech od děkabristů přes klasické západníky po nihilisty, narodníky, anarchisty, marxisty. Na počátku 20. století tak existovala různá pojetí revoluce, vyprofilovaly se celé směry, vedly se intenzivní debaty. Berd'ajev se svým (povýtce měnícím se!) pojetím vstoupil již do určitého myšlenkového kontextu, navazoval na předchůdce, polemizoval s živými současníky i existující tradicí a hotovými myšlenkovými schémata. Postrádám proto alespoň přehledové naznačení této tradice a dobových proudů. V době pro roce 1905 již taková charakteristika dokonce musí překročit rámec ruského revolučního myšlení a musí užívat i politologický aparát. Pojednání o myšlení této doby se kvůli vzájemnému propojení filosofie a politiky bez politického kontextu obejít nemůže. V práci je však spíše naznačen než rozpracován.

Tato skutečnost souvisí s tvůrčí metodou diplomantky, která upřednostňuje analýzu konkrétních děl. Práce však díky tomu místy přechází do převypravování myšlenek jednotlivých Berd'ajevových esejů a postrádá tak potřebnou analytičnost. O tom svědčí i často neúměrně dlouhé citace. Je však třeba zároveň konstatovat, že myslitelovy texty díky jejich stylistice (jak zmiňuje i sama diplomantka na s. 21–28) k takovém přístupu svádějí.

Mezi klady práce patří zjevné porozumění textům autora i problematice, o níž se hovoří. Práce neobsahuje výraznější chyby ve faktografii, je psána stylisticky vytříbeným jazykem bez chyb. Seznam literatury obsahuje položky převážně ruskojazyčné, avšak také české a anglojazyčné. Jeho rozšíření by mělo být vedeno směrem naznačeným výše. Přínosem autorky je srovnání Berd'ajevova přístupu s východní filosofií, který se při hlubším zkoumání může ukázat jako opodstatněný.

V daném stavu je diplomová práce zcela obhajitelná. Musím však říci, že několik dalších měsíců práce a doplnění o výše uvedené kontexty by z ní mohly učinit celek mnohem kvalitnější. Tím spíše, že své schopnosti napsat kvalitní práci diplomantka prokázala již při práci postupové, kterou jsem vedl v roce 2006. Jistá úspěchanost absolventských prací je bohužel častým neduhem našich studentů.

S ohledem na všechny výše uvedené stránky doporučuji práci k obhajobě a navrhuji její hodnocení jako dobré.

V Litoměřicích 4. září 2012

Mgr. Hanuš Nykl, Ph.D.